

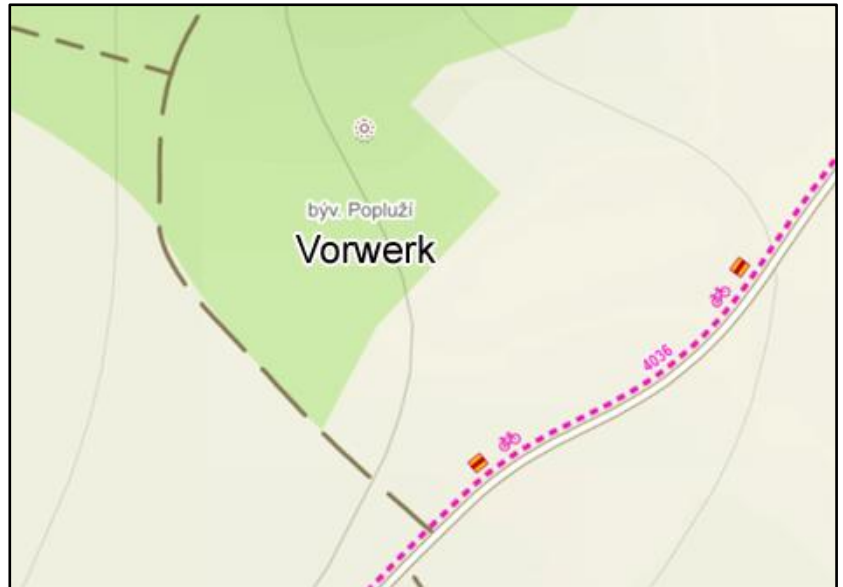
Zkamenělá rakev

(aneb O zaniklém Vorwerku)

V dřívějších dobách stával mezi Libnou a Adršpachem panský dvůr s hospodou a hájovnou, zvaný Vorwerk. Odtud se přes kopec nosily mléčné výrobky do pruského městečka Schömborg, dnešního Chelmska. Proto se cesta přes hranice, kudy se chodilo, až do konce války jmenovala Buttermilchsteig, neboli Podmáslová pěšina. Na ní, přímo na hranicích, leží balvan podobný rakvi, o kterém vypráví následující pověst.

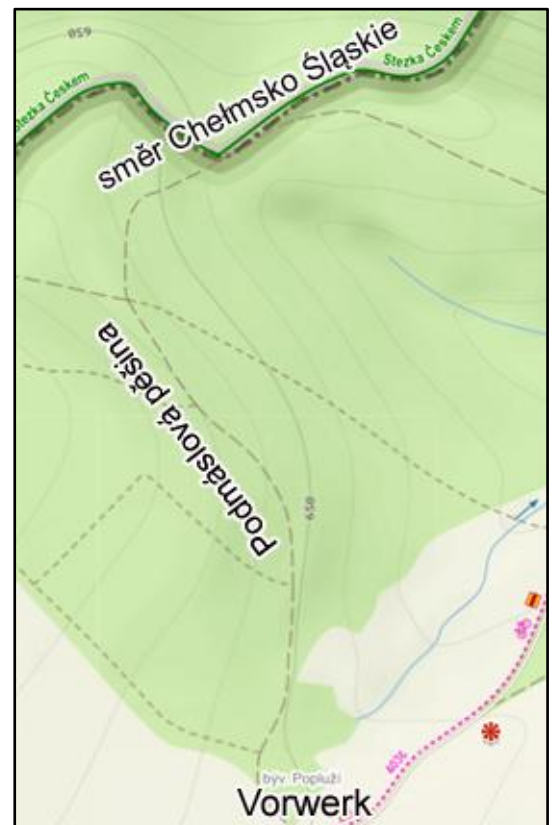
V lese, který se táhne všude kolem, byl jednou zabit neznámý muž. Když se tudy večer vraceli lidé z Vorwerku domů, našli jeho mrtvolu a uložili ji do provizorní rakve, kterou na místě nahrubo zhotovili jako ochranu proti divoké zvěři. Protože už se stmívalo, nechali rakev přes noc stát na Podmáslové pěšině. Když se pro ni druhý den ráno vrátili, aby ji snesli dolů, už ji nenašli. Rakev i s mrtvým tělem se proměnila v kámen.

<https://mapy.cz/turisticka?l=0&x=16.0937783&y=50.6455749&z=18>

Vysvětlivky

- Vorwerk (z němčiny poplužní dvůr, latinsky praedium, slovensky majer, a dnes bychom možná řekli větší hospodářství), je historické označení pro vrchnostenský (čili panský) dvůr, ke kterému náležely zemědělské pozemky, na nichž hospodařila vrchnost ve vlastní režii. Český název "poplužní" pochází ze staroslovanské měrné jednotky "popluží," což bylo území (chcete-li, plocha), kterou dokázal hospodář zorat s jedním spřežením a pluhem za den. I když se taková plocha pokaždé trochu lišila, neboť každý oráč měl samozřejmě jiné schopnosti, v průměru to dávalo jakousi představu o tom, kolik představuje plocha jednoho popluží. Tato plošná míra se užívala za dob Přemyslovců, neboť tehdy ještě bylo daleko do používání desítkové soustavy na metry, ary a hektary. Později se název "popluží" či "poplužní" přesunul přímo na samotný dvůr. Na

takovém poplužním dvoře (tedy u nás v pohraničí, v Sudetech, kde se běžně mluvilo jak česky i německy, tak na Vorwerku) byly pravidelně uspořádané budovy. Účelem takového Vorwerku bylo, aby dokázal zásobovat potravinami vrchnost. Asi nejznámějším Vorwerkem na Broumovsku byl pak ve středověku ten, co zásoboval vypěstovanými a zpracovanými potravinami benediktinský klášter v Broumově. Zpět k Vorwerku u Libné. Přebytky z hospodaření Vorwerku byly kdysi určeny pro směny či prodej na trzích, a výtěžek z prodeje se pak odevzdával vrchnosti. Jelikož se zmíněná stezka přes hranice nazývala Podmáslová, lze z toho logicky vyvodit, že se na české straně na loukách kolem

Libné, Zdoňova a Adršpachu dařilo chovu krav a zpracování mléka. Pokud se takovému Vorwerku finančně ve středověku dařilo, pak jej vrchnost pronajímala a žila si z odvedených zisků. Naopak, pokud se Vorwerku nedařilo, tak jej panstvo rozdělilo na parcely a rozprodalo na menší kusy poddaným, aby tak za poplužní dvůr majitel utržil finanční náhradu. Území obdělávané půdy (popluží) se pak od 16. století dělilo na (dle nové plošné míry) lány. Jeden lán byl tehdy asi 18 hektarů, přesně 172 639 m².

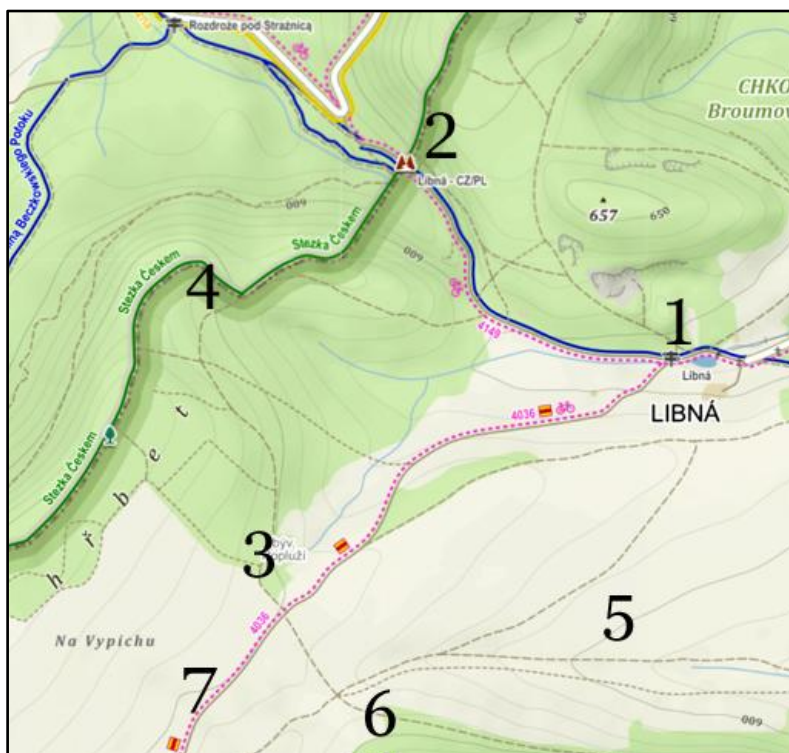
vlevo viditelná plocha trávy na rozvalinách Vorwerku, dokola pak valy, které už dvě století zarůstají lesním porostem (stav 12. června 2023)

- Vorwerk uvedený v pověsti se nacházel mezi Libnou a Adršpachem. Historické prameny opravdu připomínají poplužní dvůr s tímto německým názvem vedle Libné (německy Liebenau), která se nachází při polské hranici a je protkaná Zdoňovským potůčkem (jméno mu dala sousední větší obec), který pramení právě u popluží (Vorwerku), o kterém se pověst zmiňuje. Dodnes je Vorwerk znázorněný na mapách, i když už neexistuje, byl dávno rozbořen, rozebrán a

zarostl dokola hustým lesním porostem. Obec Libná byla založena během 14. století, jako většina osad a obcí v okolí Adršpašských a Teplických skal. První písemná zmínka o obci pochází z roku 1576, a jak šel čas, obec se postupně rozrůstala podél potůčku, až se spojila se sousedním Zdoňovem. Obecní záznamy z Libné prozrazují, že součástí Vorwerku na kraji lesa poblíž polské hranice byl i hostinec a myslivna, což je potvrzením popisu Vorwerku z pověsti. Roku 1848 se zrušením roboty došlo i ke změně poplužních dvorů, které přestaly být spravovány v rámci panství, a staly se z nich klasické statky se svými novými majiteli (statkáři). Název poplužní se pak zachoval už jenom u těch statků, které zůstaly pronajímány.

- Všeobecně byly Vorwerky uspořádány zhruba takto:

- a/ dvůr - uzavřený celek budov
- b/ čeledník (ratejna) - místo, kde byla ubytovaná čeleď (sloužící)
- c/ maštal (chlév) - místo, kde byl ustájen živý inventář
- d/ sýpka - místo, kde se skladovalo vymlácené obilí
- e/ stodola - místo pro zemědělské náčiní a nevymlácené obilí
- f/ šafář - hlava poplužního dvora zodpovědná hejtmanovi, purkrabímu
- g/ šafářka - manželka šafáře, vedoucí kuchyně a péče o mléčné výrobky
- h/ pacholek - sloužící k ruce šafářovi
- i/ děvečka - sloužící k ruce šafářce, dojička krav
- j/ orač a pohůnek - pracovali na poli
- k/ řezáč - připravoval krmivo pro dobytek
- l/ volák - staral se o dobytek

- 1 - centrum obce Libná
- 2 - hraniční přechod do Polska, směr Chelmsko (3 km)
- 3 - Poplužní dvůr (Vorwerk)
- 4 - cesta z Vorwerku na hranici (Podmáslová pěšina)
- 5 - směr Zdoňov
- 6 - směr Dolní Adršpach
- 7 - směr Horní Adršpach

Milan Škoda (13. 06. 2023)

- průvodce Broumovskem <http://www.milan-skoda.cz/broumovsko.htm>

- facebook <https://www.facebook.com/milan.skoda.9862/>

zdroj: Broumovsko v pověstech v převyprávění od Evy Koudelkové

zdroj: Wikipedie

fotografie: Milan Škoda